juba Riia õiguse vastuvõtmisest. Riias tõrjuti mittesakslased aja jooksul käsitööstusest ikka rohkem eemale; XIV aastasaja lõpu poole keelasid paljud käsitööstusharud mittesakslasist õpilaste juurdevõtmise, kuna pagarid keelasid isegi mittesakslastega abiellumise. Kuigi seesugused korraldused tulundusliku seisukorra nõudeil muudeti, oli ometi terve rida ametiharusid lätlasile suletud. Kui nüüd aga ka Tartus ei võidud mööda pääseda kitsendavaist määrusist, siis pole need ometi omanud kunagi nii kauget ulatust ega niisugust teravust kui Riias. Paar näidet võiks seda piltlikult kujutada. Riia klaasseppade ametiraamatus teatatakse, et Tartu maalrid ja klaassepad muretsesid endile 1549. a. 40 marga eest Riia maalrite ametkonnalt ärakirja ametkonna põhikirjast, kusjuures neil erandeid lubati teha Riia maalrite ametkonnas valitsevast mittesakslaste vastuvõttekeelust. Edasi sai, otsustades linna-arhiivis leiduva protokolli järele, mittesakslane, rätsep Matthias Kempf, pärastine pastor, 1. XII. 1554. a. kodanikuseisusse.

Mõlemad näited on väga iseloomustavad, kuna nad kuuluvad ju üsna hilisesse ajajärku, mil võistlusvõitlus oli omandanud teravama kuju ja peale sundis karedamad abinõud. Selle põhjal võime oletada, et eestlased olid esindatud käsitööstuses, etendades seeläbi ka politilises elus oma osa, mis küll õige tagasihoidlik, seda enam, et eestlaste kuuluvust Suurde Gildi ei saa kuidagi tõestada.

Veel üks ettevõtteharu väärib eriti mainimist, nimelt „rumenicke“ — kalurid (rõbniki) ja kalakauplejad. Tartu maaleppes 5. VIII. 1458. a. on ette nähtud täpsad kalandusmäärused, Kastres tasuda tulevad maksud jne.; lepingust paistab tõenäolisena, et see ettevõtteharu oli enamikus, kui isegi mitte eranditult, eestlaste käes. Sest juttu on vaid mittesakslasist. Ka piiskopp Blankenfeldi privileegium kinnitab seda oletust. Kalurite korraldusest pole lähemalt midagi teada; küsimus, kas nad olid koondunud erigildi, nagu näit. Riias, peab jääma esialgu lahtiseks. Ivan Julma privileegiumis on kindlaks määratud täpsad ja õige kasulikud määrused 12 kaluri kohta, kusjuures ei jää muljet, nagu oleks see arvuline piiramine uudselt teostatud; nii siis muutub tõenäoliseks oletus, et juba varemail ajul oli olemas mingi kindel kalurite korraldus. Nende 12 kaluri all tohib vist küll mõista suuremaid ettevõtjaid, kelle teenistuses seisid omakorda teised tööjõud.

Venelased ei moodustanud vist küll kuigi nimetamisväärt protsendimäära elanikkonnast ega omanud ka mingisuguseid politilisi õigusi, kuigi neid nimetati „kodanikeks“. Neil oli linnas ka oma — Nikolai kirik, mis asus Rüütli uuli ja kloostri piirkonna vahel, kuna juhuliselt mainitud Jüri kiriku olemasolu jääb üsna tumedaks ning uduseks. Venelased võisid vist küll asunud olla ka üürimajus Vene värava ümbruskonnas, kuna aga enamik oli elama asunud vist agulisse jõe teisel kaldal, kus venelastega kauplemiseks oli üles ehitatud eriline kaubahoov — vene kaubakoda. Vastavalt suhteile Pihkva ja Novgorodiga moodustasid nad endist ebapüsiva, liikuva elemendi, aga ka elanikkude vahekord nendega polnud, vastavalt kaubanduslikule seisukorrale, alati sõbralik. Vaenuavaldused, ajuti isegi veriste tagajärgedega, pole sugugi erandid. Siia hulka kuulub ülalmainitud Ivan Syp'i tapmine; mingisugune konflikt pidi olema ka preester Isidori ja tema 72 kaaslase tapmise aluseks 8. I. 1472. a., — juhtumus, mida ei mainita küll üheski usaldusväärses allikas, vaid mis pühade vagajutus on silmanähtavalt liialdatud absoluutse fantastilikkuseni. Siiski pole kumbki pooltest õigustatud teisele midagi ette heitma. Üldiselt esinesid vaenuavaldused venelaste vastu küll alati surveabinõudena, kui sakslastega oli Pihkvas või Novgorodis

Tartu, lk. 42